

Εισαγωγή στην Φιλοσοφία και την Φιλοσοφία του Αθλητισμού

Αθλητισμός και Αισθητικές Ποιότητες

Εισαγωγικά σχόλια

- Η αισθητική, ως φιλοσοφικός κλάδος, καλύπτει δύο συναφή αλλά διακριτά ζητήματα: την ομορφιά και την τέχνη.
- Η αισθητική φιλοσοφία ασχολείται α) με τη φύση της ομορφιάς και άλλων αισθητικών ποιοτήτων, καθώς και με την αντίληψη αυτών των ποιοτήτων μέσω του γούστου, όπου κι αν βρίσκονται και β) με τη φύση της τέχνης και την εκτίμηση και ερμηνεία των έργων τέχνης, ανεξάρτητα από το αν η ομορφιά αποτελεί βασική ιδιότητα του εν λόγω έργου.
- Έτσι υπάρχουν δύο τομείς μελέτης για την αισθητική του αθλητισμού: μια αξιολογική έρευνα σχετικά με τη φύση και τη συνάφεια των αισθητικών ποιοτήτων (ομορφιά, χάρη, δραματικότητα κ.ο.κ.) με την εμπειρία του να παίζεις και να παρακολουθείς τον αθλητισμό, και μια οντολογική έρευνα σχετικά με τη φύση του αθλητισμού και τη σχέση του με την τέχνη.

Εισαγωγικά σχόλια

- Η αισθητική αποτέλεσε βασικό μέλημα της φιλοσοφίας του αθλητισμού καθ' όλη τη δεκαετία του 1970 και του 1980.
- Η αισθητική του αθλητισμού επισκιάστηκε κάπως από την ηθική τις επόμενες δύο δεκαετίες,
- Στις μέρες επανέρχεται στο προσκήνιο χάρις στα έργα των Lacerda (2012), Mumford (2011) και Edgar (2013).

Εισαγωγικά σχόλια

Σχέση τέχνης και παιχνιδιού

Τον δέκατο ένατο αιώνα ο Schiller υποστήριξε σε μια επιστολή του ότι η ωραιότητα είναι το αντικείμενο της παρόρμησης του παιχνιδιού.

Η ενστικτώδης παρόρμηση του παιχνιδιού συνίσταται στην διασταύρωση της ορθολογικής, ιδεατής, ή κανονιστικής διάστασης της ζωής και της αισθητικής, πραγματικής, υλικής διάστασης της.

Η ωραιότητα, κατέληξε ο Schiller, εκδηλώνεται μέσω της παιγνιώδους ενοποίησης του υλικού και του ιδεατού.

Εισαγωγικά σχόλια

Σχέση τέχνης και παιχνιδιού

Τα κύρια χαρακτηριστικά του παιχνιδιού, δηλαδή ότι είναι εθελοντικό, έκτακτο, αυτοτελές, διασκεδαστικό και απορροφητικό

Αυτά τα χαρακτηριστικά εκδηλώνονται συχνά τόσο στην τέχνη όσο και στον αθλητισμό

Άρα φαίνεται να υπάρχει μια οντολογική συγγένεια της τέχνης και του αθλητισμού.

Είναι όμως έτσι;

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Στο δοκίμιο του ο C. L. R. James “Beyond a Boundary”, (1993) θεωρεί ότι ο αθλητισμός και η τέχνη μοιράζονται κάτι κοινό. Την "αισθητική απόλαυση".
- Η αισθητική απόλαυση νοείται συνήθως ως η απόκριση στην εμπειρία της ομορφιάς. Ένα αντικείμενο είναι όμορφο ακριβώς επειδή κάποιος βιώνει αισθητική απόλαυση όταν το βλέπει.
- Για τον James, ο αθλητισμός και η τέχνη δημιουργούνται και εκτελούνται εξίσου για να αποφέρουν την εμπειρία της αισθητικής απόλαυσης. Άρα έχουν ως κοινό στοιχείο την αισθητική απόλαυση
- Ο James το καταδεικνύει αυτό μέσω του κρίκετ. Ας δούμε το συλλογισμό του

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

Οι κινήσεις του παίκτη που ρίχνει την μπάλα (σφαιριστής), περιορίζονται από την απαγόρευση να ισιώνει το χέρι του κατά τη διάρκεια της ρίψης, και του παίκτη που με το ρόπαλό του (ροπαλοφόρος), ο οποίος ενώ είναι ελεύθερος να επιλέξει μια σειρά από χτυπήματα, τυπικά όμως πειθαρχεί σε μία παραδειγματική και εν τέλει συμβατική στάση.

Αυτό σημαίνει ότι, σε σύγκριση με την ελευθερία των καθημερινών μας κινήσεων, περιορίζονται και διαμορφώνονται από συμβάσεις που υιοθετούνται απλώς και μόνο για τον σκοπό του κρίκετ.

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

Έτσι, όπως ακριβώς ένα έργο τέχνης, ένα γλυπτό ας πούμε, τελειοποιεί την εμφάνιση του καθημερινού ανθρώπινου σώματος, θέτοντάς το και διαμορφώνοντάς το έτσι ώστε να είναι όμορφο, έτσι και οι κανόνες του κρίκετ, και του αθλητισμού γενικότερα, θέτουν και διαμορφώνουν το σώμα του αθλητή.

Οι σωματικές κινήσεις και συμπεριφορές, καθώς και η επαναλαμβανόμενες δομές των ρίψεων και αποκρούσεων, στην κεντρική αντιπαράθεση μεταξύ του ροπαλοφόρου και του σφαιριστή, στο κρίκετ, ενθαρρύνουν έναν αισθητικό στοχασμό που βελτιώνει τη ζωή και είναι ευχάριστος και συγγενής με την εμπειρία της τέχνης

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Το πρώτο ζήτημα που εγείρει το έργο του James αφορά το ποιες είναι οι αισθητικές ποιότητες ενός αθλήματος όπως το κρίκετ;
- Η "ομορφιά" μπορεί να φαίνεται μια αυτονόητη αισθητική ποιότητα, ωστόσο ο James στην πραγματικότητα αναφέρεται μόνο περιστασιακά στην "ομορφιά", προτιμώντας τους πιο εκλεπτυσμένους και μάλλον τεχνικούς όρους όπως "σημαντική μορφή", "οπτικές αξίες" και "κίνηση" που δανείστηκε από τον κριτικό τέχνης Bernard Berenson.

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Bernard Berenson (1950) αντιλαμβάνεται τα έργα τέχνης ως έργα που διεγείρουν τη φαντασία του θεατή, έτσι ώστε να μπορεί να αισθανθεί τον όγκο των αντικειμένων που αναπαρίστανται στο έργο τέχνης, Το έργο τέχνης μας ενθαρρύνει "να έρθουμε, πάντα με φαντασία, σε στενή επαφή, να πιάσουμε, να αγκαλιάσουμε ή να περπατήσουμε γύρω από τα αντικείμενα που αναπαρίστανται». Υπάρχει μια σωματικότητα στην θεωρία του Berenson για την τέχνη με βάση την οποία ο James, αρθρώνει την εμπλοκή του θεατή με τον σωματικό αγώνα και την πειθαρχία του αθλητή.

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Άλλοι ερευνητές προσφέρουν έναν πιο απλό κατάλογο για τις αισθητικές ποιότητες του αθλητισμού και των σπορ, όπως ο Elliott (1974) "ταχύτητα, χάρη, ευχέρεια, ρυθμός και αντιληπτή ζωτικότητα" ή ο Aspin (1974) "χάρη και κομψότητα".
- Ο Hohler (1974) εστιάζει στην κίνηση, και στα αντικρουόμενα στοιχεία του παιχνιδιού (π.χ. επίθεση – άμυνα)

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Kupfer (1995) προτείνει μια ιεραρχία των σπορ ξεκινώντας από τα απλά «γραμμικά» αθλήματα, όπως τα 100 μέτρα ή ο ακοντισμός, στα οποία μετράνε μόνο οι ποσοτικές αποστάσεις ή οι χρόνοι, συνεχίζοντας στα «ποιοτικά» αθλήματα, όπως η γυμναστική, που κρίνονται με βάση την πειθαρχία και την κομψότητα των σωματικών κινήσεων, και φθάνοντας μέχρι τα «δραματικά» αθλήματα που συνεπάγονται άμεσο ανταγωνισμό μεταξύ ατόμων ή ομάδων, όπως το τένις ή το ποδόσφαιρο

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Οι αισθητικές δυνατότητες γίνονται πιο λεπτές και πολύπλοκες καθώς ανεβαίνει κανείς στην ιεραρχία, και μάλιστα οι ίδιες οι αισθητικές ποιότητες, για το λόγο αυτό, διαφέρουν από άθλημα σε άθλημα. Η αισθητική του αθλητισμού δεν είναι τότε απλώς θέμα της κομψότητας και χάρις των μεμονωμένων κινήσεων, αλλά της δραματικής εξέλιξης του αγώνα στο σύνολό του.
- Το καλά παιγμένο και άρα αισθητικά ευχάριστο παιχνίδι νοείται ως "μια ταλάντευση σκοραρίσματος, η λεπτή ισορροπία μεταξύ επιθέσεων και άμυνας, ο όλος ρυθμός του του παιχνιδιού ... εκπληρώνεται στο τέλος, το οποίο είναι, εκτός από τερματισμός, και κορύφωση".

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Για τους Kurfer και James το επιχείρημα είναι ότι η ομορφιά βρίσκεται στη συνένωση διαφορετικών στοιχείων σε ένα αρμονικό σύνολο.
- Για τον Kurfer, υπάρχει κάτι αισθητικά ανησυχητικό σε ένα παιχνίδι που κερδίζεται από την ομάδα που έπαιξε λιγότερο καλά και άρα άξιζε να χάσει, ή ίσως ακόμη και μια νίκη λόγω απέναντι σε έναν πιο ταλαντούχο αντίπαλο.
- Υπάρχει όμως και αντίλογος!

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Edgar (2013) έχει υποστηρίξει ότι η αποκλειστική εστίαση στο αρμονικό και το όμορφο οδηγεί σε μια πολύ στενή προσέγγιση της αισθητικής του αθλητισμού.
- Η προσέγγιση αυτή παραβλέπει το γεγονός ότι πολλά αθλήματα είναι άσχημα και όχι μόνο στις άσχημες σωματικές χειρονομίες των αθλητών αλλά, κυρίως, στην πανταχού παρούσα απειλή της ήττας και της αποτυχίας.

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Edgar υποστηρίζει επομένως ότι η αισθητική του αθλητισμού πρέπει να αγκαλιάσει κάτι παρόμοιο με τον μοντερνισμό στις τέχνες και έτσι να αναγνωρίσει ότι η αισθητική αξία πολλών αθλημάτων, όπως και πολλών μοντέρνων τεχνών, έγκειται στην περιφρόνηση της απλής αρμονίας
- Μια αθλητική αισθητική θα επικεντρωνόταν τότε στο «διονυσιακό» και όχι μόνο στο «Απολλώνιο» στοιχείο

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Το δεύτερο ζήτημα που εγείρει το δοκίμιο του James έγκειται στην έκκλησή του στην "αισθητική" απόλαυση.
- Αν ο αθλητισμός είναι απόλαυση με αυτή την έννοια, τότε είναι κάτι περισσότερο από μια απλή ψυχαγωγία ή αναψυχή. Είναι απόλαυση με τον τρόπο που νοεί την απόλαυση ο Kant

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Kant διαφοροποιεί την απόλαυση (Lust) που βιώνει κανείς από ένα αντικείμενο ομορφιάς από την απλή τέρψη (Annehmlichkeit) που αντλεί από ένα αντικείμενο που ικανοποιεί τις αισθητηριακές επιθυμίες.
- Ένα λουλούδι που κρίνεται για την ομορφιά του είναι αντικείμενο απόλαυσης, ενώ ένα μήλο που τέρπει την γεύση του και ικανοποιεί την πείνα είναι απλώς αρεστό.
- Στην βάση αυτή η αισθητική απόλαυση είναι «βελτιωτική της ζωής»

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Εκτιμώντας την ομορφιά, δεν ικανοποιούμε τις ζωικές ορέξεις - ή, για να το θέσουμε πιο απλά, δεν επιδιώκουμε απλή ψυχαγωγία - αλλά μάλλον εμπλέκουμε την ορθολογική και πιο αξιοπρεπή πτυχή της φύσης μας.
- Αυτό υποδηλώνει ότι μια γνήσια αισθητική εκτίμηση του αθλητισμού, όπως προτείνεται από τον James, μας οδηγεί πολύ πέρα από τον αθλητισμό ως μια απλή ψυχαγωγική διασκέδαση, και αγγίζει την ίδια την αξιοπρέπεια του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Το τρίτο ζήτημα που εγείρει το δοκίμιο του James αφορά τη φύση της αισθητικής κρίσης και συνεπώς τον ρόλο που διαδραματίζει το γούστο
- Είναι για παράδειγμα οι αισθητικές ποιότητες ιδιότητες του ίδιου του αθλήματος και, συνεπώς, ότι η ομορφιά ή η δραματικότητα είναι παρόμοιες με το κόκκινο ή το γρήγορο - ποιότητες που μπορεί να αντιληφθεί ο καθένας με περισσότερο ή λιγότερο καλά ανεπτυγμένες αντιληπτικές ικανότητες;

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ή μήπως οι αισθητικές ποιότητες αποδίδονται στο αντικείμενο κατά την πράξη της αισθητικής κρίσης;
- Ή τέλος υπάρχει κάποια αλληλεπίδραση μεταξύ των αντικειμενικών ποιοτήτων του αντικειμένου και της πράξης της κρίσης και αυτή η αλληλεπίδραση οδηγεί σε αντίληψη αισθητικών ποιοτήτων;

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Η απάντηση βρίσκεται στην διάκριση αισθητών ποιοτήτων και αισθητικών ποιοτήτων
- Οι αισθητές ποιότητες όπως το χρώμα γίνονται αντιληπτές μέσω των φυσιολογικών λειτουργικών αισθητηριακών ικανοτήτων μας. Από την άλλη οι αισθητικές ποιότητες είναι εποπτικές πάνω στις αισθητές ποιότητες (Sibley 2001). Τέτοιες υπερκείμενες ποιότητες αναγνωρίζονται μόνο μέσω της κρίσης του γούστου
- Μπορεί τότε να υποστηριχθεί ότι, κρίνοντας κάτι ως όμορφο ή ευχάριστο και, επομένως, ασκώντας γούστο, πρέπει να λάβει κανείς μια στάση απέναντι σε αυτό το κάτι
- Εκτιμά κανείς την ομορφιά μόνο αν βρίσκεται εντός μιας αισθητικής στάσης. Στην καντιανή αισθητική, αυτή είναι μια στάση ανιδιοτέλειας. Η άσκηση της αισθητικής κρίσης προϋποθέτει ότι κάποιος δεν έχει κάποιο συμφέρον για το αντικείμενο που κρίνει

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Έτσι, ένα μήλο που κρίνεται ως όμορφο, κρίνεται έτσι απλώς και μόνο ως αρμονική διάταξη χρωμάτων, σχημάτων και υφών, και όχι ως κάτι φαγώσιμο.
- Μια τέτοια λογική της αισθητικής κρίσης θέτει δύο προβλήματα για την αισθητική του αθλητισμού.
- Πρώτον, υπάρχει ο κίνδυνος να καταστεί ο όλος κλάδος ασήμαντος, διότι μπορεί κανείς να υιοθετήσει μια αισθητική στάση απέναντι σε (σχεδόν) οτιδήποτε. Μπορεί κανείς εύκολα να κρίνει την ομορφιά των μήλων, των αυτοκινήτων και των μαθηματικών αποδείξεων.
- Το δεύτερο πρόβλημα είναι να κατανοήσουμε ποιο είναι αυτό, αν υπάρχει, που χαρακτηρίζει την αισθητική κρίση στον αθλητισμό. Μήπως ο αθλητισμός, κατά κάποιον τρόπο, θέτει ιδιαίτερες προκλήσεις για την αισθητική του αποτίμηση;

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Καταρχάς θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στον αθλητισμό έχουμε και αισθητική εμπειρία και αθλητική εμπειρία
- Με άλλα λόγια μας ενδιαφέρουν και ο αγώνας ως τέτοιος αλλά και η ομορφιά του.
- Το να κρίνουμε τον αθλητισμό με τον ίδιο τρόπο που κρίνουμε οποιοδήποτε άλλη δυνητικά αισθητική εμπειρία - υιοθετώντας μια στάση ανιδιοτέλειας - θα μπορούσε να διαστρεβλώσει θεμελιωδώς την εμπειρία του αθλητισμού, ακριβώς επειδή συνεπάγεται την περιθωριοποίηση αυτού που διαφορετικά θα μπορούσε να φαίνεται ότι είναι ουσιώδες στοιχείο της αθλητικής εμπειρίας.
- Ας φανταστούμε την περίπτωση που βλέπουμε όλο τον αγώνα σε ένα Μουντιάλ σε αργή κίνηση για να απολαύσουμε τη χάρη των κινήσεων. Έχουμε αθλητική εμπειρία;

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Αν ο αθλητισμός είναι ουσιαστικά ανταγωνιστικός (ή τουλάχιστον εμπλέκει τον αθλητή σε αγώνα για να ανταποκριθεί σε κάποια σωματική πρόκληση, όπως η αναρρίχηση σε ένα βουνό), το να αγνοήσουμε τον ανταγωνισμό - και συνεπώς το σκορ - υπέρ της αισθητικής συνεπάγεται μια αδιαφορία που παύει να κάνει τον αθλητισμό αυτό που είναι
- Αν έτσι έχουν τα πράγματα δεν μπορούμε να πούμε ότι οι αισθητικές ποιότητες στον αθλητισμό είναι κάτι το ουσιώδες
- Αυτή περίπου είναι και η θέση του Best (1974) που διακρίνει τα "αισθητικά σπορ", σε αντίθεση με τα "εμπρόθετα σπορ" όπως το τένις και το ποδόσφαιρο.
- Στο ποδόσφαιρο το γκολ είναι γκολ ανεξαρτήτως αν έχει επιτευχθεί όμορφα. Αντίθετα στην καλλιτεχνική γυμναστική πρέπει να εκτιμηθεί η αισθητική αξία του προγράμματος

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Για να αναγνωριστεί αυτή η ποιότητα, οι κριτές του αισθητικών σπορ πρέπει να καλλιεργήσουν μια ικανότητα γούστου, όπως θα αποδιδόταν στον γνώστη των έργων τέχνης. Αυτό σημαίνει ότι η κρίση ξεπερνά τις αισθητές ποιότητες, και αφορά την κρίση των αισθητικών ποιοτήτων που τις συνοδεύουν.
- Παρόλα αυτά στη γυμναστική και το πατινάζ, η θέση της αισθητικής κρίσης είναι παράξενα περιορισμένη.
- Οι κριτές σε αυτά τα αθλήματα είναι μάλλον πιο συντηρητικοί από τους αντίστοιχους καλλιτεχνικούς κριτές. (Kuntz 1974). Ο κριτικός της τέχνης έχει μεγαλύτερη ελευθερία να συζητά τις αισθητικές ποιότητες και να καλωσορίσει τις καινοτομίες στα έργα τέχνης, ενώ ο κριτής της γυμναστικής ή του πατινάζ πρέπει να κοιτάξει όλες τις ίδιες αισθητικές ποιότητες - και, κυρίως, τις ποιότητες πάνω στις οποίες οι ανταγωνιστές γνωρίζουν ότι θα κριθούν.

Σπορ και αισθητικές ποιότητες

- Ο Kurfer (1995), ωστόσο, διατυπώνει ένα κρίσιμο αντεπιχείρημα στον Best.
- Ισχυρίζεται ότι η θέση του Best προϋποθέτει ότι η νίκη είναι ο εξωγενής σκοπός ενός παιχνιδιού. Αυτό σημαίνει ότι το παιχνίδι παίζεται για την επίτευξη του στόχου της νίκης και επομένως ότι η βαθμολογία, με όποιον τρόπο και αν επιτυγχάνεται, ακριβώς επειδή συμβάλλει στην πιθανότητα νίκης, είναι ένα μέσο καλό πράγμα.
- Ο Kurfer υποστηρίζει ότι αυτή η προϋπόθεση βασίζεται σε μια σύγχυση. Δεν είναι σκοποί του αθλήματος, αλλά σκοποί εντός του αθλήματος. Οι σκοποί συγκροτούνται μέσα στο άθλημα, όχι πριν από αυτό.
- Μόνο όταν κάποιος αρχίζει να παίζει, συμμορφούμενος με τους καταστατικούς κανόνες του αθλήματος - και επομένως, κυρίως στους κανόνες που συνιστούν το συγκεκριμένο άθλημα ως το άθλημα που είναι - αποκτά έναν σκοπό